

טעמא דאורייתא

גליון שבועי מבית אליה תמימה

פרשת ויקרא - גליון 83

טעם עניין הקרבנות

בפרשתנו פרשת ויקרא מבואר מצוות הקרבנות ודיניהם, ונראה לעמוד בזה בטעם העניין שהקרבן מכפר על האדם, ונאמרו בזה כמה מהלכים בראשונים, הרמב"ן (ויקרא א' ט') כתב כי הקרבן הוא תמורה וחילופין לאדם, כי באמת היה ראוי שהאדם החוטא יתייטר מחמת חטאו, אלא שחסה עליו תורה וגזרה שיעמיד האדם את הקרבן תחתיו, ויהא הקרבן חליפין ותמורה אליו, והחוטא יכנע ליבו כשיבין שמה שנעשה לבהמה היה ראוי להיעשות לו עצמו.

ונראה לבאר בזה עומק נוסף כי ידוע שיש ג' דרגות נפש רוח ונשמה, והנה לבהמות יש נפש כמו האדם ממש ורק שרוח ונשמה אין להם, ובעניין הקרבן חידשה התורה כי האדם יכול להחליף את נפשו בנפש הבהמה, באופן שתהיה בתוכו מעתה נפש הבהמה שלא חטאה, ונפשו שחטאה תעבור לבהמה ותכרת מהעולם כראוי לה, ונראה שזהו עומק כוונת הרמב"ן (שם) שכתב שהקרבן הוא תמורה וחילופין לאדם כי הנפש של האדם עוברת מעתה לבהמה ולאדם ניתן הנפש של הבהמה שלא חטאה.

שיטה נוספת מצינו בצרור המור (בראשית ו' י"ג) שביאר כי טעם הקרבת הבהמה לגבוה כדי להשביע עינו של המקטרג הלהוט אחר כליו הבשר, והעניין בזה כי המלאך המוות העומד ומקטרג הוא להוט אחר כליו הבשר ומזה הוא נהנה, ורצתה תורה להשביע את עינו של מלאך המוות ולכך ציוותה להשביע אותו בבשר הקרבנות ובזה הוא יתרצה ויקבל את הנאתו, ולכך מקריבים לגבוה את הבהמה לקרבן שיהיה במקום האדם כדי להשביע רצונו של המקטרג הלהוט אחר הכליו וההשמדה.

ונראה כי באמת שני טעמים אלו הם תלויים אם ישראל עושים רצונו של מקום או לא, דהנה מבואר במדרש (ת"ז ס"ב ב') שבזמן שישראל היו עושים רצונו של מקום היה במזבח דיוקנא דאריה שהיה מקבל את הקרבנות ברצון, ובזמן שישראל לא היו עושים רצונו של מקום היה דמות כלב על המזבח, ונראה כי באמת בזמן שישראל היו עושים רצונו של מקום הקרבן היה מתקבל לרצון לגבוה והיה מהלך הקרבן כדברי הרמב"ן שביאר שהקרבן הוא דורון לגבוה, ואמנם בזמן שלא היו עושים רצונו של מקום היה דמות כלב שזהו הס"מ שנהנה מכילוי הבשר ואז מהלך הכפרה היה שונה וכדברי הצרור המור שהס"מ היה מקבל הקרבן שהוא להוט אחר הכליו וההשמדה.

ומבואר בתורה שאם היחיד חטא בשוגג ועבר על לאו שחייבים על זדונו כרת, שיביא קרבן להשם כמו שכתוב (ויקרא ד' כ"ז) 'ואם נפש אחת תחטא בשגגה' וגו'. ובטעם עניין זה יש לשאול כי למה הקפידה תורה על החוטא בשוגג אחר שטעה בלא שימת לב ולא רצה מדעתו לחטוא, והביאור בזה בפשוטו כי בודאי אילו היה שם ליבו הרבה לדבר השם לא היה חוטא, ובסתמא השוגג לא שם ליבו לדבר השם ולכן צריך להביא קרבן לכפר זאת. עוד כתב בילקוט מעם לועז כי בודאי מגלגלים זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב, ומי שהוא יהודי כשר והוא ירא חטא הקב"ה מונע אותו מעבור העבירה.

טעם נוסף כתב שם כי אחר שציוונו השי"ת כל המצוות תלה בעשותם כל עניין הקדושה והטומאה שכל מעשה מצוה מעורר רוח קדושה על האדם וכל מעשה עבירה מעורר רוח טומאה על האדם, ולכך אף שחטא בשגגה מכל מקום רוח טומאה שורה עליו בעשותו זה המעשה ולכך צריך להקריב קרבן כדי להעביר מעליו רוח הטומאה. טעם נוסף כתב שם כי כיון שעשה עבירה בשוגג למחר יבוא לעשות גם במזיד שכבר נתרגל לחטא, גם שיבוא לזלזל בחטא אחר שכבר עשהו בשוגג.

טעם נוסף נראה כי אמרו רבותינו בזוה"ק (ז"ח בראשית ט"ו ב') כי הנשמה אינה שורה על האדם רק אחר שיעיין האדם מדעתו בעבודת קונו וייצא מגדר עשיית המצוות כמצוות אנשים מלומדה, ואזי תשרה עליו הנשמה, והנה החוטא בשגגה בודאי לא שרתה עליו הנשמה, כי אם היתה שורה אצלו בודאי היתה מזהירנו מלחטוא ומעוררת ליבו לדבר, ולכך נאמר עליו 'נפש כי תחטא' כי הנפש חטאה בכללות במה שלא עינה בעבודת קונו ולא שרתה עליו הנשמה.

המשך בעמוד ג

בפתח הגליון

הב"ה (ס' תרצ"ה) כתב בטעם מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים, ובטעם החילוק ביניהם שבמשלוח מנות נותנים שתי מנות לאדם אחד, ובמתנות לאביונים נותנים שתי מתנות לשני עניים, וז"ל 'ולעניות דעתי נראה בטעם מנות ומתנות אלו, שהוא כדי שתהא השמחה כוללת שמחת עבודת יוצר הכל והם המתנות לאביונים, וגם כן כוללת שמחת האדם עם אוהביו ורעיו והם המתנות. ובהיות שהתשועה בפורים הייתה כוללת שתי תשועות, האחת שנפרע לנו מכל צרינו ונקם נקמתינו, שנית שהושיע לנו עד שלא נפקד מאתנו איש, והם באמת שתי מתנות טובות, ומרומזים יפה בשתי המתנות שנתן אחשוורוש, האחד בית המן שבזה נפרע לנו מצרינו, והשני נתינת הטבעת שלא יפגע בנו שום אויב וצר, וכן כתוב (אסתר ח' א') ביום ההוא נתן המלך את בית המן, וכתוב (שם ב') ויסר המלך את טבעתו וגו' ויתנה למדרכי וגו'.

ועל כן לזכר אלו שתי מתנות תיקנו לנו חכמינו ז"ל בין בשמחת עבודת היוצר ובין בשמחת האדם עם אוהביו ורעיו ליתן מידו ומהונו שתי מתנות לזכר שתי תשועות אלו על ידי מתנות שנתן אחשוורוש לא ילוזו מנגד פנינו. והנה לאשר לא יחדל אביון מקרב הארץ ורבה העזובה מצווה לחלק ולתת לכל אביון מתנה אחת, כי כך כתבו הקדמונים (פיהמ"ש לרמב"ם פ"ג מט"ו) והשכל גם כן מחייב אותו כי מי שיש לו מאה זהובים ליתן לעניים שגדול שכרו כשיחלקם למאה עניים מאשר ייתן כל מאה זהובים לעני אחד או לשנים, כי זה שנתן למאה החייה מאה נפשות, אבל בשמחת האדם עם אוהביו ורעיו אולי לא ימצאו לאדם אוהבים רבים, על כן המצווה לשלוח שתי מנות לרעהו הטוב להיות שמח ויש עמו על שתי תשועות אלו כנזכר ישמע חכם ויוסיף לקח' עכ"ל. והמתבאר להיות ונעשו שני ניסים לישראל בנס פורים, לכן נצטוונו לעשות לזכר הנס שני עניינים אחד בעבודת היוצר ואחד בשמחת האדם, ולכך יש ליתן מתנות לאביונים ומשלוח מנות לחברו.

והנה נחלקו האחרונים האם גם עני המתפרנס מן הצדקה חייב במתנות לאביונים, דדעת הב"ה (ריש ס' תרצ"ד) דחייב, ודעת הפ"ח דפטור, והב"ה פירש שיטתו וכתב דאין דין מתנות לאביונים כדין שאר צדקה, דהכשר מצוות פורים כן היא לתת מתנות לאביונים וכדין ארבע כוסות בפסח. והמתבאר בדבריו להיות ונצטוונו ציווי זה לזכר הנס כי היכא דחייב לשמוע מגילה חייב גם כן לתת מתנות לאביונים.

ומעתה יקשה מאד מה שנסתפקו האחרונים האם ניתן לקיים מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים בנתינה אחת, והוא על ידי שיתין לעני משלוח מנות, ודנו מזה מהמבואר בגמרא (מגילה ז' ב') שאמר שם קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, ועי"ש במהרש"א ובטורי אבן דמבואר שנחלקו בדין זה, ותמוה מאד מה מקום יש לומר דיקיים הכל כאחד, והא תקנת חז"ל הוא לתת ג' נתינות, ומהיכי תיתי דבתרי סגי, ובשלמא אם היה מצוות מתנות לאביונים משלים מצוות צדקה היה מקום לומר דזה שבחר ליתן לעני הרי קיים בזה מתנות לאביונים, אבל לדברי הב"ה שהמצוות דמתנות לאביונים הוא כמו ד' כוסות, אם כן מהיכי תיתי שיוכלו לצרף שני המצוות, ודומה למי ששתה בכוס אחת לצאת בזה ידי חובת ד' כוסות.

אולם לדברי הב"ה יתפרש היטיב, דהיות דכל יסוד המצוות אחד הוא, ורק עניין שני המנות הוא העיקר שיעשו זכר לשני הניסים, ואלא דתקנו לנו חז"ל דלא לעשות השמחה רק לעצמו אלא גם לעבודת היוצר, ומעתה כיון שנתן לעני המנות הרי שלא עשה השמחה רק לעצמו, ומעתה א"ש שכיון שעיקר המצווה הוא רק נתינת שני מעשים נגד שני ניסים, א"כ כשמקיים זה הרי יצא ידי חובה, אלא דחז"ל הוסיפו (ולזה אין שייכות להנס כי אם דרג"ל שקדו לטובת העניים), בזה שקיים תרווייהו יצא, ודו"ק. (ובגליון הבא יתבאר בעז"ה עוד בשיטת הב"ה).

ביאורים על הפרשה

אם עלה קרבנו מן הבקר זכר תמים יקריבנו וגו' (א' ג').

הטבע שרוצים רק קרבת אלוקים ולכן גזרה תורה גם בהם שאם מגיעים לגבוה שימלקו מהעורף. ומבואר בתורה שהמליקה נעשית על גב המזבח, והטעם בזה כי דם העוף אינו רב כדם הבהמה, ואם יניחוהו בכלי פעמים שהוא יקרוש מיד מפני מיעוטו. וטעם שהמליקה בציפורן כתב החזקוני שמכיוון שהמליקה הייתה בגג המזבח מהטעם הנזכר לכך הוצרכה להיות בציפורן כדי שלא להניף ברזל על המזבח.

כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה' (ב' י"א).

טעם המצווה כי יצר לב האדם נמשך אחרי החמץ שטעים הוא ורך למאכל, ולכן אין מקריבים אותה לגבוה כדי לומר שאכילת גבוה אינה כאכילת הדיוט כי השי"ת אינו צריך את המאכל המשובח כי אם שאמר ונעשה רצונו, וזה גם הטעם שאין מקריבים דבש לגבוה כי אין אכילת גבוה כאכילת הדיוט ואין הטעם בה העיקר כי אם מה שאמר ונעשה רצונו.

והרלב"ג (עה"ת) כתב טעם כי רצתה תורה שנקריב לגבוה רק מה שלא נשתנה מבריאתו הטבעית, והטעם בזה כי המקריב דבר שנשתנה מבריאתו הטבעית לגבוה, הרי הוא כאילו אומר שמעשי שמים אינם טובים ולכן אין ראוי להקריבם, ולכן אסרה תורה להקריב לגבוה שאור או דבש לגבוה, כי השאור עבר תהליך שינוי בידי אדם, והדבש עבר תהליך שינוי על ידי הדבורה, ובגזירה לזה אסרה תורה להקריב כל דבר מתוק לגבוה, כי המקריב מינים אלו הרי הוא כאילו מחפץ עצמו כלפי שמיא לומר מעשיך אינם טובים ולכן אין ראוי להקריבם. והרמב"ם (מור"נ ח"ג פמ"ו) כתב כי עובדי עבודה זרה היו מקריבים רק שאור ודבש ולהרחיק זה המידה תיקנה תורה שלא להקריב דבש ושאור.

ולא תשבית מלח ברית אלקיך מעל מנחתך (ב' ג').

טעם המצווה כתב רבינו בחיי כי אין מן הראוי להקריב לפני השם דבר שלא הושבח לכל הפחות כפי שמשביחים אותו לפני בני אדם, ולכן ציוותה תורה למלוח את הקרבן במלח כדי שיהא משובח וערב לאכילה לפחות כמו שמשביחים אותו לאכילת בני אדם. טעם נוסף כתב הרמב"ם (מור"נ ח"ג פמ"ו) כי עובדי עבודה זרה היו מרחיקים את המלח משולחנם ורצתה תורה להרחיק מעניינם ודעותיהם ולכן ציוותה למלוח כל קרבן במלח.

והקריב מזבח השלמים אשה לה' את החלב וגו' (ג' ג').

מבואר בתורה שמזבח החטאת והשלמים מקריבים את כל החלבים לגבוה, עם הכליות ויותרת הכבד, והטעם בזה כתבו הראשונים (רבינו עזריה רבו של הרמב"ן בפירושו על טעמי המצוות ורבינו בחיי ויקרא ט' ט') כי להיות והחלב והכליות והכבד שלשתן מסכימים בעבירה לכך הוצרך לטול שלשתן, החלב הוא השומן המביא את האדם לידי גסות הרוח, והוא הסיבה שטבע של אדם גס ומתגאה, כאמרו (דברים ל"ב ט"ו) 'וישמן ישרון ויבעט שמנת עבית כשית ויטש' וגו', וכתוב (איוב ט"ז כ"ז) 'כי כסה פניו בחלבו', הכליות הן מקור העצה, הוא שאמרו כליות יעוצות, ולכן נאמר (תהלים ט"ז ד') 'אף לילות יסרוני כליותי', הכבד משם הנפש מתאוה ומתפשטת באדם והיא המולידה החמה והכעס ומבקשת השררה ותענוגי הגוף, וכל זה היה מקטיר לגבוה כדי לכפר על חטא האדם היוצא משומן הלב ומעצת הכליות ומתאוות הכבד, ולכן נצטוונו להקריב החלקים האלו כי עיקר ההכנעה באה באלו החלקים הצריכים בהכנעה יתרה מפני פחד גאון ה' והדרו.

טעם נוסף כתב האברבנאל כי החלבים בהיותם על האש הרי הם עושים להבה גדולה ונאה והאש מסודרת יפה עמהם ולכן נצטוונו להקריב אותם לגבוה, וטעם הקרבת הכליות כי הם נטפלים אגב החלב כי יש עליהם חלב הרבה, וטעם הקרבת יותרת הכבד כי היא מחוברת אל החלב אשר על הקרב ולכן מקריבים גם אותה לגבוה כי היא נטפלת לחלבים. טעם נוסף נראה כי הקרבן הוא בא לפרנס המלאכים הנקראים 'אישים' כמו שכתוב (במדבר כ"ח ב') 'את קרבני לחמי לאישי', ולכן מקריבים החלבים שהוא החלק המשובח והטוב לאש, כי החלב מוסיף כוח האש הרבה וטוב הוא למלאכים העשויים מאש.

מבואר בתורה שהעולה והאשם באים מזכרים, והחטאת באה מנקבות, והשלמים באים מזכרים או מנקבות, והטעם בזה כתב הרמב"ם (מור"נ ח"ג פרק מ"ו) כי הזכר חשוב יותר מן הנקבה, ולכן החטאת באה מנקבות כדי לעוררו לשוב בתשובה, וכעין שאמרו במנחת חוטא שאין מביאים בה שמן ולבונה כדי שלא יהיה קרבנם מהודר. והעולה באה מזכרים כי מן הראוי הוא להביא מהמין החשוב לגבוה. והשלמים באים מזכרים או מנקבות כי השלמים מתחלקים לגבוה ולהדיוט, ולכן אין בזה משום זלזול בכבוד הקרבן אם יבוא מנקבות. ובדבריו אין הסבר מה טעם אשם בא זכר, ואפשר שזה יבוא על פי מה שנכתוב כי אשם הוא דורון הניתן למלך כדי שימחל על העוון ואינו בא תחת האדם כחטאת, ולכן הוא בא זכר כי ראוי להביא דורון לגבוה מהמין המעולה.

טעם נוסף כתב הכלי יקר (עה"ת) כי קרבן עולה בא על הרהור הלב ולכן באה זכר כי זה האיש היה חזק ומשל ביצרו ולא הוציא מחשבתו אל הפועל, ולכן מביא קרבנו זכר כי היה חזק כזכר. אבל החטאת שבאה על עבירה שעשה בפועל ממש, צריך הקרבן להיות נקבה, שכשם שהנקבה אין לה כוח אף הוא לא היה לו כוח להתגבר על יצרו, אבל שלמים שאינו בא על שום חטא בא ממה שירצה. ולפי דבריו נצטרך לבאר הטעם שהאשם בא זכר כי האשם בא על חטא מזיד או קרוב למזיד, ולכן הוא בא זכר כי זה חטא מדעתו מתוך חוזק כזכר. ולדבריו לא ידעתי מה טעם אשם תלוי בא זכר כי היה ראוי שיבוא נקבה.

ושחט אתו על ירך המזבח צפנה לפני ה' (א' י"א).

מבואר בתורה שקדשי קדשים שחיטתן בצפון, וקדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה, והטעם בזה כתב החזקוני כי צפון הוא החלק הפנוי אשר לפני השם, שהרי הכבש עומד בדרום ומפסיק בין ההיכל לעזרה, ולכן נצטוונו לשחוט קדשים בצפון כי לרוב קדושתם ראוי לעשותם במקום קדוש לפני השם ולא אחורי הכבש, וטעם שנאסר לשחוט בדרום אפילו לפני הכבש בגזירה שמא יבואו לשוחטם בדרום אחרי הכבש.

והנה בגמרא (זבחים נ"ח א') מבואר שנחלקו היכן עומד המזבח, שיטת רבי אליעזר בן יעקב שהמזבח עומד בדרום, ושיטת רבי יוסי שהמזבח עומד בצפון, והנה לרבי אליעזר בן יעקב מובן הטעם שקדשי קדשים שחיטתן בצפון כי בדרום המזבח והכבש מפסיקים ואינו לפני השם, אבל לרבי יוסי שהמזבח עומד בצפון אינו מובן מה מועיל זה ששחיטתן בצפון הרי עדיין המזבח מפסיק, ונראה כי הכבש העומד בדרום באמת הוא נחשב הפסק אבל המזבח העומד בצפון קדושתו גדולה יותר ואינו נחשב הפסק, או נאמר שכיוון שחלק מהצפון הוא מקום כשר להקרבה לכן הכשירה תורה כל הצד הצפוני.

ומלק את ראשו ממול ערפו וגו' (א' ט"ו).

מבואר בתורה שהעוף הבא לקרבן אינו נשחט מהצוואר אלא מולקים אותו מהעורף, ויש להתבונן בטעם הדבר, ונראה לבאר בזה כי מצינו שנח שלח את היונה לראות אם כלו מי המבול והיונה חזרה אליו עם עלה זית טרף בפיה, ואמרו בגמרא (עירובין י"ח ב') כי היונה אמרה לו יהיו מזונותי מרורין כזית ויהיו מסורים בידו של הקב"ה ואל יהיו מתוקים כדבש ויהיו מסורים בידי בשר ודם. ונראה כי משום כך קבעה תורה למלוק את היונה מהעורף כי היונה לא אכפת לה אם תצטער קצת העיקר שתהא מסורה בידו של הקב"ה, והיא שמחה בזה שמחה עד אין קץ שהיא קרבה למזבח ולא אכפת לה אם תצטער קצת.

וטעם המליקה לחבבה לגבוה להזכיר לו כמה היונה הזו אינה מקפדת אם תצטער קצת העיקר שתקרב לגבוה, וקבעה תורה שלא לצערה הרבה ולכן קבעה למלוק אותה מהעורף שמקום זה קרוב למקום הסימנים ואז אינה מצטערת הרבה, גם שרצתה תורה שלא תשכח מצוות השחיטה להדיוט ולכן קבעה למלוק אותה מהעורף שמקום זה קרוב למקום השחיטה. וטעם שאף את התורים מולקים נראה כי התורים ובני היונה הם מינים הדומים זה לזה ויש בהם אותו

החטאות לומר כי זה החטא כבר נמחה זכרו ונעדר כמו שנמחה זה הגוף הנשרף, וטעם החילוק משאר חטאות נראה כי מהלך הכפרה שבקרבן חטאת אצל הדיוט הוא שהקרבן בא תחת האדם והרי הוא כאילו האדם החוטא קרב על גבי המזבח, והנה מהלך זה בזיון הוא לכהן גדול ולסנהדרין שיהא הקרבן קרב תחתיהם וכאילו הם היו ראויים לכך, ולכך ציוותה תורה מהלך כפרה שונה להם.

והרדב"ז (מצודת דוד מצוה ש"נ) כתב שהוא כדי ליתן חלק לסטרא אחרא בסוד שעיר לעזאזל, וטעם שדוקא בכהן משיח וסנהדרין צריכים לתת חלק לסטרא אחרא, כי בהם הסטרא אחרא מקטרג שראוי להורידם מתפקידם להיות וחטאו ונותנים לו חלק להפיס דעתו שלא יקטרג. עוד נראה, שמצינו כי בכל מקום שהקרבן קרב בפנים צריכים ליתן חלק לסטרא אחרא כבעבודת יום הכיפורים שנותנים בה חלק לסט"א, ואף כאן שהקרבן קרב בפנים צריך ליתן ממנו חלק לסטרא אחרא, והטעם בזה לא אדע.

ואם נפש כי תחטא וגו' והביא איל תמים מן הצאן בערך לאשם וגו'. (ה' י"ז).

מבואר בתורה שהמסופק אם חטא בחטא שמביאים על שגגת חטאת שיביא אשם תלוי ויתכפר לו עד שיתברר לו הספק, ואם נתברר לו שחטא יביא קרבן חטאת ויתכפר לו. הטעם בזה נראה כי הקרבן צריך להגיע לגבוה על צד הוודאי, ואי אפשר להקריב חטאת על צד הספק שהרי אפשר שמקריב חולין בעזרה, אבל האשם מהלך הכפרה שלו שונה שהוא מתנה ודורון לגבוה שבזה מתרצה העבד לאדונו, ועל ידי זה האדון מוחל לו על שחטא, ואינו כקרבן חטאת שהוא תמורה וחילופין לאדם, ולכך אפשר ליתנו על צד הספק כי מאחר והסתפק אם חטא ראוי שיביא דורון למלך ויתרצה בכך.

נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות השם אשר לא תעשה וגו'. (ד' ג').

בזה"ק (השמשות בראשית ר"ס א') אמרו כי המקריב חטאת לכתחילה יביא קרבנו שעירת עיזים ולא מן הכבשים, אבל המקריב שלמים יכול להביא לכתחילה מאיזה סוג שרוצה, ויש לדייק זאת מהפסוקים שבשלמים הקדימה תורה כבשים לעיזים ובחטאת שינתה תורה והקדימה עיזים לכבשים, והטעם יש לבאר לפי דבריהם כי רצתה תורה לרמוז שבחטאת שעירה מצוה מן המובחר. והטעם בזה נראה לבאר כי העיזים רובם שחורים והכבשים רובם לבנות (כמ"ש בשבת ע"ז ב'), והנה זה האדם שחטא העבירה תלויה בו והרי הוא מוכתם בכתם העבירה והגוון שלו חשוך ואינו מואר, אבל המביא קרבן שלמים הרי הוא מביא בלא חטא ולכן עדיף בו מן הכבשים כי רובם לבנים ונקיים.

אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם וגו'. (ד' ג').

מבואר בתורה שהכהן המשיח או הבית דין שחטאו מביאים פר לחטאת, והטעם בזה כתב הכלי יקר (א' ב') כי פר כוחו ליגוח, והסנהדרין או הבית דין שחטאו מעשיהם עושים רושם גדול למעלה כי אינו דומה חטא של אדם פשוט לחטא של אחד השרים הנכבדים של המלך, ולכך נקרא כי הרי זה כאילו נגחו למעלה ח"ו, ואמנם שאר יחיד אין הזקו גדול כל כך ולכן מביא קרבנו כבש או עז שאין בידם להזיק הרבה. טעם נוסף נראה כי חסה עליהם תורה ורצתה שיהיה קרבנם מכובד מפר שהוא בהמה החשובה ביותר, ומזה הטעם הם מביאים קרבנם זכר כי חסה עליהם תורה ורצתה שיביאו קרבן מכובד מזכר.

והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה וגו', ושרף אותו על עצים וגו'. (ד' ב').

מבואר בתורה שחטאות הנעשות בפנים נשרפות מחוץ למחנה, והטעם בזה כתב הרמב"ם (מו"נ ח"ג פמ"ו) כי הכוונה בשרפת אלו

בעניין הודש אדר

עושה ניסים לישראל ודבר זה נתגלה בחודש זה שהשי"ת עשה בו ניסים לישראל. פסוק נוסף הוא (נחמיה ח' י"ב) 'וילכו כל העם לאכול ולשתות ולשלוח מנות ולעשות שמחה גדולה כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם', והטעם בזה כי הפסוק מדבר מהשמחה שהייתה אז דוגמת שמחת פורים.

המזל של זה החודש הוא דגים, והטעם בזה כי הדגים אין העין שולטת בהם, ובזה החודש נעשה נס לישראל שעין הרע לא שלטה בהם ונתבטל עצת המן הרשע, וידוע כי דרך הדגים שדג גדול בולע את הקטן, ובזה החודש חשב המן לבלוע את ישראל ונתהפך הדבר והוא עצמו נבלע בידיהם של ישראל, ועם כל הטעמים נאמר טעם על צד הפשט כי בזה החודש טבע הוא שמתרבים הדגים בים.

בזה החודש נחלקו הקדמונים כנגד מי הוא מכוון, שיטת הארז"ל שהוא מכוון כנגד שבט נפתלי והעניין המכוון נגדו הוא שחוק שנאמר (דברים ל"ג כ"ג) 'נפתלי שבע רצון', ואמנם הגר"א סובר שזה החודש הוא כנגד שבט זבולון והעניין המכוון נגדו הוא שחוק כמו שכתוב (דברים ל"ג י"ח) 'שמח זבולון בצאתך', נמצא כי לדברי שניהם העניין המכוון כנגד זה החודש הוא שחוק, והטעם בזה כי באדר נעשה נס פורים וזהו שחוק כי זה שמחה אלינו. ונראה כי לשיטת הארז"ל שהחודש מכוון כנגד נפתלי יש לרמוז עוד כי נפתלי הוא כנגד הזריות כמו שכתוב 'נפתלי אילה שלוחה' ובאדר משמיעים על השקלים ומודיעים על הזריות. זה החודש נברא באות ק', והטעם כי אמרו במדרש אותיות דרבי עקיבא (מהדו"ק) כי אין קו"ף אלא לשון הקפה והשלמה, ומטעם זה האות קו"ף רומזת אל חודש אדר שבו נשלם השנה.

המשך - טעם עניין הקרבנות

ויש לשאול עוד כי מה טעם לא מועילה התשובה להעביר רושם העבירה ומדוע צריך קרבן להעביר רושם החטא. ואפשר שכיון שחטא בשגגה רצתה תורה שיעשה מעשה המעורר אל התשובה, ובאמת ענין הקרבן שהוא עצמו מעשה התשובה אלא שנתנה תורה דרך להכניס בליבו התשובה שתהא מקוימת אצלו כראוי.

היותו נראה לומר דאף על פי שהתשובה מכפרת מכל מקום אינה מעבירה את רושם החטא, ובכדי להעביר מעצמו רושם העבירה צריך שיעמיד את הבהמה כחליפין אליו, והבהמה תכרת ותעלה לגבוה תחתיו. ובזה נראה לבאר מה שבמיתת בית דין אין מועילה התשובה להצילו מן המיתה, ובפשיטות שהוא מטעם לא פלוג שאם נן כל אדם יראה עצמו כאילו עושה תשובה ויפטר, ואמנם אפשר הטעם דאף אחר התשובה עדיין נשאר הרושם מהעבירה, ועדיין נקרא עליו שם הרע וצריך לבערו כמו שכתוב (דברים י"ג ו') 'ובערת הרע מקרבך'.

גילוי ההסתדר במגילה – חלק א'

היה רדוף להראות ולהעמיד את מלכותו ולזה בער לו כ"כ שיהא לו כיסא גדול מכל המלכים. וכמו"כ כל המשתנה הגדול והמשונה שעשה לכל העולם הכל היה "להראותו את עושר כבוד מלכותו" וכו' להעמיד ולבסס את מלכותו. וכן מה שהרג את ושותי על שטות קלה, היה ג"כ מחמת סיבה זו שכיון שכל עיקר המשתנה היה להעמיד ולבסס את מלכותו, לא יכל לסבול שום פגיעה קלה במלכותו שהיתה דווקא בשיאו של המשתנה. (ויתכן גם עצם מה שנשא את ושותי שהיתה נצר אחרון למלכות נבוכדנצר, היה כדי לבסס מלכותו).

ומכל זה נלמד איך הקב"ה מסובב את כל המאורעות והתהפוכות, עבורם של ישראל, שהעמיד הקב"ה מלך משוגע כזה על כל העולם כולו, ואח"כ סיבב הקב"ה את דעתו של המלך הזה ונהג בו ככלי משחק לעשות דברים גדולים ומשונים שלא נשמע כמותם, להעתיק את מלכותו בשביל כיסא, ולעשות משתה אדיר ומשונה שלא נשמע כמוהו, ולהרוג את אשתו על שטות קלה שבקלות, וכל שאר מעשיו ופעולותיו. ולאדם הרואה לעינים נדמה כאילו אחשוורוש הוא המחליט והוא השולט, אבל באמת הכל הקב"ה מסובב ומפעיל אותו, כדי להביא לישועתן של ישראל.

כיסא המלכות

המאורע השני המסופר במגילה הוא הכתוב בימים ההם כשבת המלך אחשוורוש על כיסא מלכותו אשר בשושן הבירה (א' ב'). ולימדונו חז"ל את הדבר הנפלא הטמון בזה, והוא שאחשוורוש חמד לו לישב על כיסא מלכות נכבד ככיסא שלמה, ובכל העולם לא היו אומנים שיגדעו לעשותו אלא בשושן, ואחר שעשו את הכיסא לא יכלו להעבירו לבבל מרוב גודלו, ואחשוורוש המשוגע העתיק את כל מלכותו ממדינת בבל למדינת פרס כדי שיוכל לישב על הכיסא.

והנה אין צורך להאריך בעיקר הדבר המשונה והמשוגע הזה, להעביר את כל המלוכה למדינה אחרת וכל זאת בשביל כיסא. (ויש להוסיף עוד מסתמא גם היה צריך לבנות את ארמון המלוכה **סביב הכיסא**, כיון שא"א היה להזיזו ממקומו גם לא היה אפשר להכניסו לארמון אחר). וכל זה סובב הקב"ה בליבו של אחשוורוש כדי שיעבור לשושן שהיתה עירו של מרדכי. אך יש להוסיף דהנה ברור שהקב"ה יכל לגרום להיפך שמרדכי יעבור לבבל אצל אחשוורוש. אך כאשר צריך להביא את הצדיק והרשע למקום אחד, הקב"ה מסובב את הרשע שיבוא מקומו של הצדיק, ולא מטריח את הצדיק שיצטרך לעבור למקומו של הרשע.

המשתה

המאורע השלישי במגילה הוא המשתה האדיר והמטורף שעשה אחשוורוש, שמסתמא לא נשמע מכוהו מימות עולם, לעשות משתה במשך שמונים ומאת יום – חצי שנה! – ולעשותו לכל שרי המדינות של כל העולם כולו. ואח"כ עוד שבעת ימים לכל העם אשר בשושן. וכבר נתבאר שמטרתו של אחשוורוש במשתה זה היה להראותו את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו, שאחשוורוש היה רדוף להעמיד כל העת את מלכותו לעיני הכל משום שבצמם לא היה ראוי למלכות, ולכן עשה משתה משונה כזה עבור כל העולם.

ולימדונו חז"ל שעוד מטרה היתה לאחשוורוש במשתה זה, והוא להראות לכל העולם כביכול ח"ו ביהמ"ק לא יבנה עוד, ולכן לבש ר"ל את בגדי כהן גדול, ושימש לפני המסובים **בכלים מכלים שונים** שהם כלי המקדש. וגם דבר זה מטרתו היתה לעמיד את מלכותו, שאחשוורוש ידע את האמת שכל זמן שמלכות הקב"ה בעולם קיימת אין קיום למלכותו, שמלכות הקב"ה היא המלכות האמיתית. לכן חפץ להראות כביכול ח"ו ביהמ"ק בטל לעולם ושוב לא תעמוד עוד מלכות הקב"ה, ובזה בא להראות ולהעמיד את מלכותו.

וזו הסיבה שאמר לאסתר **מה בקשתך עד חצי המלכות ותיעש** ופירשו חז"ל שחצי המלכות הוא בנין בית המקדש, והדבר מתמיה איך עלה בדעתו שאסתר תבקש על ביהמ"ק הרי לא ידע שהיא יהודיה, ומה נכנס עכשיו ענין ביהמ"ק. וגם אין מובן למה בנין ביהמ"ק נחשב "חצי המלכות". אך הביאור שמבחינת אחשוורוש כל מלכותו היתה תלויה ועומדת בביטול בנין ביהמ"ק, ונחשב אצלו "חצי המלכות" שהוא ביטול מלכותו. ולכן כל אימת שהבטיח למישהו לעשות כל חפצו, מיד סייג דבריו ואמר שבנין ביהמ"ק אינו מסכים.

אלא שהיושב בשמים ישחק, שהקב"ה סיבב את משתה זה עבורן של ישראל כדי להביא להריגת ושותי ולמלכות אסתר, אמנם מלבד זאת המשתה עצמו גם **היה סיבה לעצם בנין בית המקדש**, שהרי המשתה היה סיבה שאחשוורוש ישא את אסתר, ודריוש בנה של אסתר הוא זה שנתן אח"כ לבנות את ביהמ"ק. ונמצא שהקב"ה הפך עצת אחשוורוש על פניו, שהמשתה עצמו שעשה אחשוורוש להראות שח"ו ביהמ"ק לא יבנה עוד, הוא עצמו סיבב להביא לבנין ביהמ"ק. וזה לימוד ראשי עבורינו לדעת שכל עצותיהם של הרשעים הקב"ה הוא שמסבבן והכל להביא להיפך לתכלית טובתן של ישראל.

היסוד הראשי של נס פורים ומעשה המגילה, הוא **גילוי ההשגחה שבתוך ההסתדר**, שזה הגילוי המיוחד שגילה הקב"ה לישראל בנס פורים וע"ז נקבע עיקר הי"ו ט. והיינו שכל מעשה המגילה והניסים הכל היה בהסתדר ובצורה שכביכול נראית טבעית, והמסתכל בעין שטחית יכול לחשוב כאילו הכל קרה במקרה. אך כשרואים את צירוף כל ההשתלשלות ביחד כמו שהעמידה לנו המגילה, אזי רואים עין בעין היאך הקב"ה הוביל מראש את כל המקרים וסיבב את כל הסיבות להביא לישועתן של ישראל.

ויסוד זה העמיד לנו רבינו הגר"א בתחילת ביאורו למגילה, וכתב שם שיסוד המסר של נס פורים הוא, **"שאפילו בהסתדר פנים דהיינו בגלות עושה לנו ניסים, נס גדול כזה"**. והיינו שבזמנים של גאולה שהקב"ה משרה שכינונו בישראל בביהמ"ק, ברור שהנהגת הקב"ה עם ישראל היא בהשגחה גמורה וגלויה שמסבב ומשמרם כל מזיק, ולכן הניסים בזמן הבית היו ניסים גלויים כגון נס חנוכה. אבל בזמן הגלות הרי הוא זמן של הסתדר פנים, ואין הקב"ה עושה ניסים גלויים, ובזה בא נס פורים ללמדנו שאף שאין ניסים גלויים בזמן הגלות, מ"מ השגחת הקב"ה על ישראל היא במלוא עוזה וכל הדברים המתרחשים בעולם הכל מסובב בשביל טובתן של ישראל, אלא שהקב"ה עושה זאת בהסתדר.

והביא הגר"א שם את המשל הנפלא למלך שכעס על בנו שחטא לו וגירשו מביתו, וחשש המלך שבהיותו בגלות יפגעו בו החיות הרעות, או השרים השונאים אותו, מה עשה צוה את עבדיו שיעקבו אחריו וידאגו לו להצילו מכל צרה, אמנם ציוה אותם שיהיה הדבר בתכלית ההסתדר שלא ירגיש הבן שהם הדואגים לו, שאם ירגיש הרי בטל טעם הגלות ולא יבוא הבן להתחרט ולשוב בו ממעשיו. אמנם אחר שראה בן כמה וכמה פעמים שניצול "במקרה" מצרות גדולות, הבין שבודאי לא מקרה הוא אלא אביו הוא שדואג לו בגלותו, ומיד נתקע אהבת אביו בליבו וחזר אליו בתשובה שלימה.

וזה היה נס פורים, שבמעשה המגילה ראו ישראל היאך הקב"ה מסובב כל הסיבות למענן ולטובתם, וכל התהפוכות שהתרחשו בתבל ובמלכות פרס הכל היה סיבה להצלתן של ישראל וכמו שכתב הגר"א שכל פסוק ופסוק במגילה מראה את ההשגחה שכל המאורעות היו מסובבים עבור ההצלה. וממילא הבינו גודל אהבת הקב"ה להם שאף בגלות שחטאו לו מ"מ הוא מסבב הכל עבורם ולטובתם, ולכן חזרו לפניו בתשובה וזה הביא אותם לקבלת התורה מאהבה. וזו הסיבה לעוצם השמחה בימי הפורים שיום זה הוא תכלית השמחה בכל השנה, משום שביום זה מתגלה תכלית עוצם אהבת הקב"ה לישראל.

והנה הגר"א יסד והעמיד לנו בתחילת המגילה וז"ל **שבכל פסוק ופסוק הוא מספר בגודל הנס, אך הנס הוא בהסתדר פנים**. והיינו שכל מאורע ומאורע אפילו צדדי המסופר במגילה, הכל היה להביא לגודל הנס ולסבב את הצלתן של ישראל. ובאמת הגר"א במקומות רבים בביאורו מראה היאך כל המאורעות מסבבים את הנס. ויש עלינו לבוא לבאר קצת ענין זה היאך כל מאורע הביא להצלתן של ישראל, ולגלות קצת את ההסתדר שבמגילה.

מלכות אחשוורוש

המאורע הראשון המסופר במגילה הוא עצם מלכות אחשוורוש, כמו שנאמר **ויהי בימי אחשוורוש הוא אחשוורוש המולך מהודו ועד כוש** וגו' (א' א'). וגילו לנו חז"ל שעצם הדבר שאחשוורוש עלה למלוכה היה זה סיבה מאת הקב"ה לסובב הצלתן של ישראל, מכמה סיבות:

ראשית גילו לנו חז"ל שאחשוורוש מלך הפכפך היה, ומלך טיפש היה. ובאמת לא היה ראוי למלוכה אלא שממונא רבא הוא דיהב וקם. ודבר משונה זה שיקום מלך על כל העולם שהוא טיפש והפכפך, היה גורם גדול ועיקרי בסיבוב הנס מכמה צדדים, כמו שאנו רואים שהרג את אשתו ושותי על שטות קלה, שזה היה הכשר למלכות אסתר. וכן שבחר באסתר לאשה שזה היה דבר משונה בתכלית השינוי כמבואר במקומו. ואח"כ בענין הגזירה עצמה שנתרצה להמן לגזור כליה על ישראל, ובן רגע חזר בו עד שציוה לתלות את המן עצמו על העץ. כל זה בא מהיות מלך טיפש והפכפך שמלך על כל העולם.

והדבר השני הוא מה שלימדונו חז"ל שרמוז בכתוב "הוא אחשוורוש המולך" ודרשו חז"ל **שמלך מעצמו**, שלא היה ראוי למלוכה אלא שנתן ממון רב ונעשה מלך. ודבר זה שלא היה ראוי מעצמו למלוכה, גרם לאחשוורוש להיות רדוף מאוד ולחשוש כל העת על מלכותו, שמחמת זה היה עושה כל תחבולות להראות ולהעמיד תוקפו וגדולתו כדי לבסס את מלכותו, וכן שהיה מקפיד ביותר על כל פגיעה קלה בכבודו משום שחשש עד מאוד על ערעור מלכותו.

ודבר זה סיבב דברים הרבה במגילה: הדבר הראשון הוא ענין הכיסא, שעשה אחשוורוש דבר משונה כזה שהעתיק את כל מקום המלוכה למדינה אחרת בשביל שיהא לו כיסא נכבד, ודבר שטות גדול כזו היה רק מחמת שאחשוורוש

תגובות והוספות יתקבלו בברכה, ויובאו בעז"ה במדור ההערות (על דעת העורך)

ניתן לשלוח תגובות וכן לקבל את הגליון (וספר אליה תמימה) במייל, בכתובת 215615645@gmail.com או בטל' 0527195975

ניתן לקבל את הגליון במייל בכתובת הנ"ל, כמו"כ ניתן לקבל ספר אליה תמימה (מהדורת מייל)

לתרומות נא לפנות לכתובת המייל או לטל' הנ"ל, ניתן להנציח את הגליון